

Adevar si Eroare

“Adevar” si “Eroare” pe langa semnificatia lor logica sau teoretica, au si un adanc rasunet in totalitatea vietii umane. Dupa cum se accentueaza taria adevarului sau slabiciunea lui, deci taria erorii, viata erorii in intregul ei dobandeste un colorit optimist sau pesimist. Atitudinea optimista incepe prin a constata plina de incredere ca orice gandire umana prin chiar esenta ei se indreapta spre sine catre adevar, e croita oarecum pe masura adevarului, insa ea trebuie sa condeada faptul ca atare greu de explicat, anume ca mai rar sau mai des gandirea se abate de la linia adevarului, ca rataceste, decade, se “corupe”, si astfel alineca in “eroare” si “falsitate”. Eroarea se infatiseaza ca o dureroasa infangere pentru intelect si ca o mare umilinta pentru omul ce se straduieste sa cunoasca.

Atitudinea pesimista porneste de la o drapta constatare. Se vorbeste de “Legi ale gandirii”, ca si cum acestea ar fi cea mai buna straja impotriva erorii. Totusi, in ciuda acestor legi, omul nu numai ca greseste, dar se pare ca insasi conditia sa obisnuita e ratacirea, eroarea. Daca am aduna toate ideile adevarate si false care au fost imbratisate de omenire de cand exista ea am constata ca suma ideilor false este cu mult mai considerabila. Nu adevarul e regula; nu eroarea, ci adevarul e exceptia. Leibniz, in cartea sa “Ibidem” (pag. 280) afirma ca adevarul e mai mult o recompensa decat un privilegiu.

Incheierea pesimista si gaseste explicatia tocmai in teoria cunostiintei dominata de la cei vechi pana astazi : Gandirea e o activitate interna sau o spontaneitate. Daca a gandii inseamna a fi activ, a construi si chiar a crea, atunci, cu toata ingradirea asa numitelor “legi” sau “principii logice”, gandirea asemenea vointei poate depasi hotarele disciplinare in numele libertatii sau spontaneitatii, deci rataceste. Activitatea gandirii, in sensul traditional al acestei notiuni, pledeaza mai degraba in favoarea erori decat a adevarului. Agandii, pe scurt, e a “simboliza”, a falsifica.

Noi cunoastem numai ce construim, “sintetizam”, “cream”, fabricam in interior sau punem de la noi, iar rodul activitatii interne, obiectul, e un simplu “fenomen”, o modificare a subiectului, straina de “lucru de sine”, de realitatea absoluta, care se refuza cunostiintei.

Intre adevar si eroare nu se casca prapastia pe care atatia, fara poate sa o doreasca, o releva nu fara oarecare satisfactie, in scopul de a ingenunchia “orgoliul uman”. Brochard, cu toata insuficienta talmacirii sale, e indreptatit sa scrie cele ce urmeaza : “In realitate, daca privim in originea lor pe unul si altul, adevarul si neadevarul nu se deosebesc radical. Spiritul nu se regaseste intr-o stare diferita cum au admis atatia filozofi. Cand gandeste adevarul si cand gandeste eroarea; ratiunea si imagineatia nu sunt doua facultati eterogene si contrare; ele se exercita laolalta. Spiritul in el e insusi indiferent adevarului si falsului; el gandeste pe unul si pe celalalt. Ratiunea nu e o intuitie fara gres; ea nu e inlantuita de existenta si incremenita in contemplatia existentei. Ea e o forma abstracta si mobila, deopotriiva capabila de a se atata la ceea ce este ca si la ceea ce nu este. Dar aceasta mobilitate e mama erorilor; nu trebuie uitat insa ca ea e de asemena si conditia descoperirii adevarului.”

Nu sunt oare siguranta (credinta) si adevarul termeni echivalenti ? – se intreaba emile Boutroux. “nu spunem noi aproape indiferent: eu sunt sigur, aceasta e sigur, aceasta e adevarul ? Putem fi oare real siguri de altceva decat de adevar ? Si adevarul indata ce e perceput, nu da nastere la siguranta?”

Cea dintai greutate si cea mai de temut in problema adevarului sunt o buna insirare a datelor cerute de problema si o exacta pozitie a problemei insasi. Este adevarul (sau eroarea) un termen de esenta, o proprietate care poate fi privita in sine chiar daca nu exista in sine – desi nu ar fi privit in sine e adesea socotit cu a exista in sine, deci cu a fi o substanta -, sau chiar e un termen de relatie? Asadar, adevarul exprima o proprietate, ce se afla in unitate cu altceva sau e un simplu raport.

Adevarul este o proprietate intrinseca a gandirii sau a cunostiintei sau, cu o expresia mai rastica, adevarul e o existenta subiectiva. La capatul acestei solutii sta subiectivitatea sau antropomorfizarea adevarului.

Adevarul ca proprietate a constiintei istorice este cunoscut sub doua acceptii : adevarul-notiune si adevarul-judecata (inclusiv rationament sau deductie). Potrivit primei acceptii adevarul apartine oricarei reprezentari active sau oricarei veritabile idei, cum sustine de pilda spinoza: ideea nu e pura imaginatie sau "pictura muta", ci include in sine o afirmatie a adevarului si o negatie a erorii. De la Aristotel s-a incetatenit a doua acceptie: o idee izolata, oricat ar fi de "activa" sau afirmativa nu e nici adevarata, nici falsa, ci este sau nu este, e data sau nu ; adeva si eroare sunt proprietati ale judecatii care afirma sau neaga ceva (predicatul) despre altceva (subiectul), chiar daca verbal judecata e exprimata printr-un singur cuvant , ca in asa-numitele impersonale : tuna, ploua, foc. Acesta din urma interpretare este cea mai obisnuita : adevarul apartine cunostiintei sau gandirii ca judecata.

Cunostiinta nu e un duplicat al obiectului, ci e insuri obiectul , intrucat e cunoscut sau determinat de gandire, si anume determinat asa cum el este in alcatuirea lui intima . Obiectul, pentru ca sa fie determinat de gandire, trebuie mai inainte sa fie avut, adica trebuie sa fine intr-o relatie psihofizica cu subiectul, cu "omul". Relatia psihofizica r secundara si nu ne scoate, scum crede idealismul, din lumea obiectelor, ea "vehiculeaza" obiectul pentru ca mai apoi gandirea sa-l califice, asa cum e el dat. Aceasta constatare prezinta o mare insemnatate pentru defnitia adevarului.